

ACADEMICIANUL RADU GRIGOROVICI, DE LA FIZICĂ LA ISTORIA BUCOVINEI

D. VATAMANIUC

Academicianul Radu Grigorovici, între fondatorii Institutului Național „Bucovina” acum două decenii, se orientează de la fizică spre istoria Bucovinei în împrejurări despre care nu este locul să vorbim acum și aici. Este mai important să relevăm faptul că orientarea academicianului Radu Grigorovici de la fizică spre istoria Bucovinei se înscrie ca a doua epocă – și ultima – în activitatea sa științifică.

Problema care stă în atenția academicianului Radu Grigorovici când întreprinde cercetările sale în legătură cu Țara de Sus a Moldovei, anexată de Imperiul Habsburgic în 1775 și pe care avea să o numească „Bucovina”, privește evidența populației. Aici stă și explicația că cel dintâi recensământ, *Beschreibung des Bukowiner Districts* [Descrierea districtului Bucovina], este făcut în 1775 de generalul Gabriel Splény von Mihálydy, guvernatorul militar al noii provincii anexate la Imperiul Habsburgic. Cea de-a doua lucrare din istoria Bucovinei care stă în atenția academicianului Radu Grigorovici este *Beschreibung der Buccowina und deren innern Verhältniss* [Descrierea Bucovinei și a stării ei lăuntrice], memoriu întocmit de Vasile Balș, om politic bucovinean, adresat Curții din Viena în 1780. Academicianul Radu Grigorovici se ocupă și de descrierea lui Ioan Budai-Deleanu, funcționar în Galiția, *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina* [Scurte observații asupra Bucovinei] din 1813, publicată și de Gh. Bogdan-Duică în „Gazeta Bucovinei”, cu aprecieri critice.

Cele mai mari dificultăți le întâmpină academicianul Radu Grigorovici în prezentarea recensământului generalului Splény, privind atât modul cum este editat de Johann Polek, cercetătorul german, în 1893, cât și a limbii germane în care este redactat. Ofițer de cameră, de origine maghiară, apropiat de Curtea imperială, se familiarizase cu limba franceză și își însușise, în școlile prin care trecuse, limba latină. Stăpâna însă, destul de aproximativ, limba germană. Nimic nu ilustrează mai bine această situație decât tabelul lui Splény privind localitățile din Bucovina, unde numirile sunt pocite îngrozitor în înregistrarea lor în germană. Academicianul Radu Grigorovici, venind din disciplinele exacte, introduce ordine în prezentarea acestui recensământ și, cunoscător desăvârșit al limbii germane, aduce textul din original mai aproape de noi, îi dă într-o excelentă traducere și explică, pe cât

posibil, cuvintele și expresiile obscure și cu înțelesuri nedefinite. Ediția vine și cu un *Index german-român*, paralel cu cel al lui Splény, prin care îl face lizibil și aplicabil în identificarea localităților.

Cele trei recensăminte au și o trăsătură comună, cum se desprinde din analiza lor întreprinsă de academicianul Radu Grigorovici. Înregistrarea populației Bucovinei, noua provincie a Imperiului Habsburgic, se făcea din considerente economice. Se aveau în vedere veniturile pe care le putea aduce pentru casieria imperială.

Ediția primelor recensăminte din Bucovina prezintă însemnătate și într-o altă privință. Venea să răspundă ediției ucrainene întocmită în afara ținutei științifice: se omiteau părțile favorabile românilor și se subliniau cele negative.

Academicianul Radu Grigorovici retipărește contribuțiile sale științifice privind Bucovina într-un volum, căruia îi dă și un titlu semnificativ, *Bucovina între milenii*, la Editura Academiei Române, în 2006. Întâlnim aici studiul despre cele trei recensăminte întocmite de Gabriel Splény, Vasile Balș și Ioan Budai-Deleanu, cu tot aparatul critic de la prima tipărire în „Analele Bucovinei”, precum și studiul privind lucrarea lui Balthasar Hacquet, *Neueste physikalisch-politische Reisen in den Jahren 1788 și 1789 durch die Dacischen und Sarmatischen oder Nördlichen Karpathen* [Recentele călătorii fizico-politice ale lui Hacquet în anii 1788 și 1789 prin Carpații Dacici și Sarmatici sau Carpații Nordici], tipărită în volum, mai întâi la Rădăuți, în 2002. Se face loc în ediția *Bucovina între milenii* cuvântărilor la ședințele festive, mărturiilor autobiografice și comunicărilor la diferite sesiuni științifice. Se alătură cercetărilor privind recensămintele austriece din Bucovina *Studiul critic al recensământului austriac din 1880, cu privire la populația din Bucovina*, publicat și el, mai întâi, în „Analele Bucovinei”. Recensământul austriac din 1880 este prezentat comparativ cu statisticile austriece ale populației din Bucovina din 1772, 1774 și 1775. Datele înscrise în aceste recensăminte și în cel din 1880, ilustrate și prin hărți, planșe, tabele și figuri, conduc la concluzia că recensământul din urmă se caracterizează prin „manipularea” datelor statistice. Tot în ediția *Bucovina între milenii* găsim și cele două studii, *Das Modell Bukowina* [Modelul Bucovina] și *Die Zukunft einer Illusion* [Viitorul unei iluzii], demonstrație remarcabilă în toate privințele. Bucovina nu poate fi privită ca exemplu pentru raporturi ideale interetnice și nici propusă model pentru Uniunea Europeană. Academicianul Radu Grigorovici dă rămă un mit, cu care se mai amănesc unii dintre contemporanii noștri.

Arătăm, la începutul acestor însemnări, că trecerea academicianului Radu Grigorovici de la fizică la istoria Bucovinei se înscrie ca a doua etapă – și ultima – în activitatea sa științifică. Academicianul Radu Grigorovici va fi însă și în viitor în Bucovina prin studiile sale și se vor întoarce la ele cercetătorii care vor veni după noi în această provincie românească nedreptățită de istorie.